

ДА НАКАРАМЕ МЕСТАТА ДА ГОВОРЯТ

интервюто с д-р Никола Венге,

ДЦОК (Нацистки документален център Оберер Кухберг, Улм)

е проведено от Бертрам Вегенер

"Препъни камък" (Stolpersteine) е най-големият децентрализиран мемориал в Германия. Бетонните блокове с размери 10x10x10 см с гравирани месингова плоча могат да бъдат намерени пред жилищни и търговски сгради във всеки голям германски град. Защо тези препъни камъни са важна част от културата на германската памет?

Основната идея на *Препъни камъните* е, че хората се препъват в съдбите и имената на хората, претърпели точно на това място невъобразими трудности през епохата на националсоциализма. *Препъни камъните* създават мост между света на днешните хора и хората от вчера. Основната цел на мемориалната работа е да създаде часови зони, където хората да разберат какво е било в миналото. Да накарат *местата да говорят*. Въпреки това, ние също трябва да разказваме историите.

Първият препъни камък в Германия е положен в Кьолн през 1992 г. от художника Гюнтер Демниг. Какво мислите лично за ангажимента на този творец?

Изпитвам огромно уважение към делото на живота му, защото той много непретенциозно намери художествена форма на възпоменание за жертвите на националсоциализма, която кара много хора да се замислят и ги мотивира да работят за културата на нашата памет. Мисля, че това е страхотно – лично, но и като ръководител на местния Нацистки документален център, който се занимава точно с тези въпроси.

В Улм първите 14 камъка бяха положени през май 2015 г. Каква беше реакцията на местните?

В началото градът не беше толкова ентузиазизиран, защото по това време се подготвяше мемориална книга за жертвите на Холокоста. Важно е да се създаде научна основа за спомените. В няколко сесии с участниците обмислихме кога и къде би бил подходящ момент за поставяне на *Препъни камъните*. През 2015 г. беше извършено първото полагане и реакцията на града към него беше невероятно положителна. Гражданите също така показаха, че това не е проблясък или екшъна, а че има непрекъснат интерес от страна на тези, които придружават *Препъни камъните* и до днес. В други градове е имало спорове със собственици на къщи, които не са искали *Препъни камъните* да бъдат поставени пред имота им. Ние изобщо нямахме такива трудности.

Не само художникът, но и градът и организаторите участваха...

Да, за една конкретна група, *Препъни камъните* са изключително важни, това са роднините на жертвите. Намирам за забележително, че проектът *Препъни камък* и Документалният център многократно успяват да установят контакт, а също и да се погрижат за тази група. И, че хората започват да участват в полагането на камъните. Това е много важен жест на чест и, само заради това, този проект си заслужава. Мисля, че важноста на връзката на второто и третото поколение с градовете, от които техните предци са били прогонени, отвлечени и убити, отдавна е подценявана. Важно е, че днес точно в този град, където са извършени престъпленията, има хора, които не само се дистанцират от престъпленията на националсоциалистите, но с тези *Препъни камъни* почитат и хората, избити от нацистите. Историята на тези хора, тяхното съществуване трябваше да бъдат изтрети от документите. И точно затова *Препъни камъните* и биографиите имат важна функция.

Септември 2021 г. беше последният път, когато бяха положени 16 Препъни камъка на девет различни места в града. Какво беше различното?

Инициативата трябваше да отмени две действия по полагане на камъните, поради Корона вируса. Изобщо не беше възможно да се съберат хора. Но тогава, на 24 септември, полагането все пак беше извършено, макар и първото, на което Демниг не присъстваше, защото той обикновено сам полага камъните. Не беше възможно и роднини да дойдат. Това, което беше вълнуващо обаче, беше, че те присъстваха онлайн в предаване на живо.

Как се приемат Препъни камъните в града днес, в това време на възраждащ се расизъм?

Препъни камъните се утвърдиха като естествена част от културата на паметта, точно както мемориала на концентрационния лагер Оберер Кухберг, точно както много други инициативи и мемориали, които съществуват в града. Наистина не виждам положението да се влошава. Във връзка с така наречените „корона разходки“ винаги има атаки срещу културата на паметта или много странни сравнения с диктатурите, включително присвояването на жертви. Но засега *Препъни камъните* не са засегнати.

Виждам съм и градски водачи да посочват Препъни камъните и да спират там от време на време.

Да, това е начина. Става дума за приемане, а също и за съобщаване на това като част от историята на град Улм.

Каква е връзката между ДЦОК и инициативата?

Документалният център е и гражданска институция, изследователски, възпоменателен и учебен център за историята на националсоциализма. Макар и институционално финансиран, той е много близо до гражданската ангажираност. Има много тесни връзки с инициативата. Много от членовете на инициативата, която не е организирана като сдружение, а е наистина свободно плаваща, са и членове на сдружението на Документалния център – и обратно. А семейните срещи, например, също се провеждат тук. И така, има тясна връзка, но не е същата.

Как върви сътрудничеството с други организации и с близките на жертвите?

Градският архив винаги е на разположение, за да посъветва, когато става въпрос за изясняване на историческия произход. Това е много важно и вече споменах града, който помага с практически, организационни и идеологически въпроси. Включват се обаче и други институции. Например, Театърът в Улм, когато актьорите са играли на полагане на камъни. И разбира се, ние като ДЦОК можем да използваме мрежата от контакти с близките.

Как може да бъде предадено посланието на Препъни камък?

Препъни камъните сами по себе си не говорят. Трябва да предоставим на хората предистория. Трябва да разказваме историите, които карат местата да говорят. Инициативата *Препъни камък* в Улм, например, пуска биографиите на онези, чиито имена са на камъните в интернет. Тогава имате не само имената и датите на хората, но и да научите нещо за техните личности, за семейната история. Трябва да включим каналите за комуникация, които младите хора използват. Например, ние също сме в Instagram. Много от по-младите дори не знаят какво са правили предците им по времето на националсоциализма. Но мнозина идват при нас и от други култури и трябва да създадем връзки: Защо тази тема е толкова важна в нашето общество?